

Respons

Bosnia-Hercegovina: Yrkesfaglig utdanning

- Generelt om utdanning
- Generelt om yrkesfaglig utdanning
- Hvordan utdanner man seg til å bli elektriker? Eksempelvis, kan en person som er spesialisert som installatør av telekommunikasjonsutstyr, en spesialist innen kjøle- og varmeanlegg eller en spesialist innen radio- og tv-utstyr, arbeide som ordinær elektriker?
- Enkelte kilders vurdering av yrkesfaglig utdanning

Generelt om utdanning

Bosnia-Hercegovina (BiH) består av to entiteter med den bosnjakisk-kroatiske Føderasjonen av Bosnia og Hercegovina (FBiH) og den serbisk dominerte republikken Republika Srpska (RS). I tillegg kommer Brcko-distriktet som har en egen forvaltning, og som er direkte underlagt de sentrale myndighetene (Landguiden 2012). Inndeling i to entiteter innebærer at det finnes president, parlament og regjering på statlig nivå, men også på entitetsnivå. De to entitetene har ulik intern organisering. FBiH er inndelt i ti kantoner som har egne regjeringer og lovgivende myndighet. Videre er kantonene delt inn i kommuner. RS er inndelt i distrikter med underliggende kommunale forvaltningsnivå.

Administrativt er utdanningssystemet svært fragmentert på grunn av de flerfoldige myndighetsnivåene. Det er i alt 14 departementer med ansvar for utdanning i BiH, og det finnes i alt 13 utdanningsministre: én på hvert entitetsnivå (én i FBiH og én i RS), ti på kantonnivå i FBiH, og én på distriktsnivå (Brcko-distrikt). Hvert av disse nivåene har altså egne utdanningsdepartementer. I tillegg er Ministry of Civil Affairs på statsnivå gitt ansvar for å utarbeide grunnregler for koordinering av aktiviteter mellom de forskjellige nivåene og for å koordinere utdanningspolitikken entitetene imellom (UNESCO 2011, s. 5; Magill 2010)

Departementet for utdanning og kultur i RS (RS Ministry of Education and Culture) har det overordnede ansvaret for utdanning i RS, i Brcko hviler ansvaret hos Departementet for utdanning, mens ansvarsfordelingen er mer fragmentert i FBiH. Der er det de ti kantonale departementene for utdanning som har ansvaret for utdanningspolitikken og implementeringen av denne i hver sine respektive kantoner, mens et føderalt departement

(FBiH Ministry of Education and Science) kun har en koordinerende rolle (UNESCO 2011, s. 4-5).

Generelt sett er det strukturelle utdanningstilbudet likt i hele landet, og inkluderer følgende (Ministry of Civil Affairs u.å.; Aalborg Technical College, Aarhus Technical College & CPI-Center for Vocational Education and Training of Republic of Slovenia 2006b, s. 9):¹

1. Førskoleutdanning
2. 9-årig obligatorisk grunnskole
3. Videregående skole (secondary education) som består av ulike tilbud som:
  - Yrkesutdanning (vocational education), 2- og 4-årig
  - Teknisk utdanning (technical education), 4-årig
  - Generell utdanning – gymnas (general education – gymnasium) 4-årig
4. Videregående etterutdanning (non-university post-secondary vocational education)
5. Høyere utdanning

Generelt om yrkesfaglig utdanning

Hele utdanningssystemet brøt mer eller mindre sammen under krigen. Oppbygning og reformering av skole og utdanning har vært gjenstand for en kontroversiell og langvarig debatt (Landinfo 2008).

Store utdanningsreformer, deriblant yrkesfaglig utdanning, har vært og er under utvikling i BiH. Assistert av det internasjonale samfunn, har det blitt utformet flere strategier og politiske handlingsplaner.

Det er blitt etablert et utdanningsdirektorat (Agency for Primary and Secondary Education). Underlagt direktoratet finnes en avdeling med ansvar for yrkesfaglig utdanning, hvis målsetting blant annet er å etablere et nasjonalt rammeverk for kvalifikasjoner, en database for moderniserte læreplaner og programmer, samt standarder for nasjonale vitnemål (ETF 2011, s. 29).

Skolegangen reguleres av loven om grunnskoleutdanning av 2003 (Framework Law on Primary and Secondary Education). I 2008 ble det vedtatt en ny lov om yrkesfaglig utdanning; Framework Law on Secondary Vocational Education and Training.

Den videregående utdanningen i BiH starter umiddelbart etter gjennomført grunnskole. Yrkesfaglig utdanning er en del av den videregående utdanningen (secondary education) for elever mellom 15 og 19 år. Varigheten av studiene er fra to til fire år, hvorav majoriteten av studietilbudene ligger på tre og fire år (UNESCO 2011, s. 15; Den norske ambassaden i Sarajevo, e-post juli 2012).

---

¹ På hjemmesidene til Ministry of Civil Affairs (u.å.) er det lagt ut en beskrivelse av Bosnias utdanningssystem, som blant annet inneholder en liste over utdanningsinstitusjoner. For både offentlige og private høyskoler vil man kunne klikke seg inn på yrkesretninger og studieplaner. En del er utgitt på engelsk.

Ferdig uteksaminerte elever med fireårig studieretning ved tekniske skoler har direkte adgang til universitet. Elever ved treårige skoler må avlegge tilleggseksamener eller fullføre et fjerde år for å få adgang til universitet (Aalborg Technical College et al. 2006a, s. 7).

Ifølge en rådgiver ved Departementet for utdanning og vitenskap i Sarajevo kanton (Den norske ambassaden i Sarajevo, e-post juli 2012) begynner elevene sin spesialisering umiddelbart etter studieoppstart. Spesialiseringen skjer imidlertid gradvis i studieårene, ved at allmennutdanningen minker, mens undervisningen innenfor spesialiseringen øker for hvert år.

I 2004 ble det utarbeidet en klassifisering av profesjoner bestående av 13 yrkesgrupper med utdanning av totalt 100 ulike yrker innenfor disse gruppene (UNESCO 2011, s. 15). Klassifiseringen har blitt vedtatt på entitetsnivå, mens gjennomføringen av denne i praksis varierer (Aarhus Tech, PEM GmbH & Tribal Helm 2011, s. 11).

Hvordan utdanner man seg til å bli elektriker? Eksempelvis, kan en person som er spesialisert som installatør av telekommunikasjonsutstyr, en spesialist innen kjøle- og varmeanlegg eller en spesialist innenfor radio- og tv-utstyr, arbeide som ordinær elektriker?

Den norske ambassaden i Sarajevo (e-post, oktober 2012) har på vegne av Landinfo vært i kontakt med direktøren for Srednja elektrotehnicka škola og administrativ tekniker ved Elektrotehnička škola za energetiku i Sarajevo for å besvare spørsmålene overfor. Landinfo legger til grunn at informasjonen som kildene oppgir gjør seg gjeldende for enhver utdanningsinstitusjon i landet, uavhengig av øvrige administrative forskjeller.²

Kildene har opplyst at spørsmålene henviser til to yrkesgrupper, det være seg elektriker og elektrotekniker. Generelt blir elektrikere utdannet ved treårig videregående skole. Elevene velger faglinje allerede det første året og får erfaring gjennom praksis ved ulike bedrifter. Faglinjer ved slike skoler omfatter blant annet elektromekaniker og elektroinstallatør.

Elektroteknikere utdanner seg ved fireårig videregående skole. Elevene har felles utdanning de to første årene. Etter fullført og bestått toårig utdanning, velger elevene faglinje som for eksempel spesialisering innen telekommunikasjon.

Ifølge kildene er utdanningene som elektriker og som installatør av telekommunikasjonsutstyr, spesialist innen kjøle- og varmeanlegg eller spesialist innenfor radio- og tv-utstyr, ulike typer utdanning. Kildene har imidlertid opplyst at elektroteknikere også kan arbeide som elektrikere (Den norske ambassade i Sarajevo, e-post oktober 2012).

Enkelte kilders vurdering av yrkesfaglig utdanning

EU-kommisjonen (2011, s. 41; 2012, s. 40-41) har gjentatte ganger påpekt at lovverkene i entitetene ikke er fullt ut harmonisert med (blant annet) den statlige loven om yrkesfaglig utdanning fra 2008. Den mangelfulle harmoniseringen av lovverk fører blant annet til at [...] different practices continue to be used throughout the country for recognition of diplomas and qualifications in higher education (EU Commission 2012, s. 41).

---

² Se skolenes hjemmesider på henholdsvis <http://www.etssa.edu.ba/> og http://www.ets-sa.edu.ba/cms/index.php?option=com_frontpage&Itemid=51

Ifølge European Training Foundation (ETF u.å.) har det skjedd en modernisering innenfor yrkesfaglig utdanning gjennom blant annet nye lærerplaner og pensum, hovedsakelig gjennom støtte fra EU. ETF mener allikevel at selv om BiH gjør fremskritt med sin omlegging av den yrkesfaglige utdanningen, fremstår systemet fortsatt som fragmentert, og kvaliteten varierer i de ulike delene av landet.

Austrian Development Cooperation (2011, s. 6) understreker at den yrkesfaglige utdanningen i BiH har behov for mer moderne læremidler og lærebøker, samt utbedring av metode for opplæring av lærere. Det påpekes at det primært har blitt gitt tilbud om yrkesfaglig utdanning innenfor tradisjonelt håndverk og industri. Det har derfor vært liten fokus på ferdigheter som kreves innenfor en servicesektor i utvikling. Generelt har elevene ikke blitt tilbudt moderne, praktisk utdanning. Austrian Development Cooperation mener at den yrkesfaglige utdanningen i sin helhet ikke er fleksibel nok, og viser til at skolenes autonomi legger hindringer for den nødvendige tilpasningen av opplæringsprogrammer som er påkrevd på lokalt nivå. I likhet fastslår EU-kommisjonen (2012, s. 28-29) at det er et misforhold mellom ferdighetene som unge får i dagens utdanningssystem, og de kvalifikasjonene som faktisk etterspørres i arbeidsmarkedet.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skiftlige kilder:

- Aalborg Technical College, Aarhus Technical College & CPI-Center for Vocational Education and Training of Republic of Slovenia (2006a). *Financing of the Vocational Education and Training in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: EU VET 4. Tilgjengelig fra http://www.euvet4.ba/en/?page_id=15 [lastet ned 20. september 2012]
- Aalborg Technical College, Aarhus Technical College & CPI-Center for Vocational Education and Training of Republic of Slovenia (2006b, 7. desember). *Continuous Vocational Education and training in Bosnia and Herzegovina. Review and Analysis*. Sarajevo: EU VET 4. Tilgjengelig fra http://www.euvet4.ba/en/?page_id=40 [lastet ned 20. september 2012]
- Aarhus Tech, PEM GmbH & Tribal Helm (2011, april). *EU Support to vocational education and training on Bosnia and Herzegovina IV*. Sarajevo: EU VET 4. Tilgjengelig fra http://www.euvet4.ba/en/wp-content/uploads/2011/09/Inception-report-for-WEB-page-no-track-changes-eng_final.doc [lastet ned 29. august 2012]

Respons **Bosnia-Hercegovina: Yrkesfaglig utdanning**

- Austrian Development Cooperation (2011, april). *Bosnia & Herzegovina Country Strategy 2011-2013*. Wien: Federal Ministry for European and International Affairs. Tilgjengelig fra http://www.entwicklung.at/uploads/media/0427_Country_Strategy_BiH_fin_Screen.pdf [lastet ned 29. august 2012]
- ETF, dvs. European Training Foundation (2011). *Learning from "Learn". Horizontal learning in a community of practice in South Eastern Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Tilgjengelig fra [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/51F78FA1F4D3287EC12578BF004DBB60/\\$file/Learning%20from%20learn.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/51F78FA1F4D3287EC12578BF004DBB60/$file/Learning%20from%20learn.pdf) [lastet ned 28. august 2012]
- ETF (u.å.). *Bosnia and Herzegovina*. Torino: ETF. Tilgjengelig fra http://www.etf.europa.eu/web.nsf/pages/Bosnia_and_Herzegovina [lastet ned 28. august 2012]
- EU-kommisjonen (2011, 12. oktober). *Bosnia and Herzegovina. 2011 Progress Report*. Brussel: European Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ba_rapport_2011_en.pdf [lastet ned 4. oktober 2012]
- EU-kommisjonen (2012, 10. oktober). *Bosnia and Herzegovina. 2012 Progress Report*. Brussel: European Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/ba_rapport_2012_en.pdf [lastet ned 22. august 2013]
- Landguiden (2012, 2. mai). *Bosnien-Hercegovina. Utbildning*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet. [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 10. august 2012]
- Landinfo (2008, 22. oktober). *Bosnia-Hercegovina: Generell bakgrunnsinformasjon*. Oslo: Landinfo.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Bosnia-Hercegovina/Bakgrunn.
- Magill, Clare (2010, august). *Education and fragility in Bosnia and Herzegovina*. Paris: International Institute for Educational planning. Tilgjengelig fra <http://ddp-ext.worldbank.org/EdStats/BIHstu10.pdf> [lastet ned 8. august 2012]
- Ministry of Civil Affairs (u.å.). *Basic information on education in BiH*. Sarajevo: Ministry of Civil Affairs. Tilgjengelig fra http://www.mcp.gov.ba/org_jedinice/sektor_obrazovanje/default.aspx?langTag=en-US&template_id=108&pageIndex=1 [lastet ned 22. august 2013]
- UNESCO, dvs. FN's organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (2011, desember). *World Data on Education. 7th edition, 2010/11. Bosnia and Herzegovina*. Geneve: UNESCO. Tilgjengelig fra http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf_versions/Bosnia_and_Herzegovina.pdf [lastet ned 6. august 2012]

Muntlige kilder:

- Den norske ambassaden i Sarajevo. E-post 26. juli og 3. oktober 2012.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.